

Vendar pa Beneš tako enačenje utemeljuje. Tako enačenje ne izhaja iz nepoznavanja ali iz zadrege in nejasnosti, ki se jim je avtor izognil s tem, da je vsak svoj pogled razložil in ga skušal dokazati. Zato mu ne moremo očitati, da je samovoljen, kvečjemu da je včasih samosvoj in nov, kar pa mu lahko štejemo le v dobro, čeprav se z vsemi njegovimi interpretacijami ne bomo strinjali. To pa tudi ni nujno. Važno je, da smo dobili z Beneševu knjižico novo in natančno razlago folkloristike, ki je za naše razmere precej revolucionarna, sodobna, znanstveno utemeljena in jasna.

Marko Terseglav

Del Hajnz, Etnografija komunikacije,
Preveo Milorad Radovanović, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd 1980, 383 str.

Hymesova knjiga jedan je od temeljnih priloga razvoju poststrukturalističke lingvistike (naslov originala: *Foundations in Sociolinguistics. An Ethnographic Approach*). Središnje za njegovu koncepciju jest shvaćanje da se jezik mora proučavati u upotrebi, kao sredstvo komunikacije unutar neke društvene zajednice. Taj sociolingvistički pristup on naziva etnografijom komunikacije ili »etnografijom govorenja«, pri čemu definira govorenje kao »svod svih njegovih manifestacija i derivacija, uključujući i pisanje, pevanje, zviždanje, bubnjanje, duvanje u rog itd.« (str. 83).

Dva eseja u prvom dijelu knjige (*O etnografiji komunikacije i Proučavanje interakcija jezika i društvenog života*) ocrtavaju domašaj i ciljeve sociolingvističkog opisa, kako u kontekstu komunikacijskog ponašanja uopće, tako i posebno s obzirom na govor. Ovdje se također definiraju osnovni pojmovi i metodološki pristup etnografije komunikacije. Drugi dio knjige sastoji se od četiri eseja, koji razmatraju od-

nos lingvistike prema sociologiji, antropologiji i folkloristici. Treći dio knjige kritički preispituje temelje same lingvistike, njenu teoriju i djelokrug. Autor to čini s namjerom da pokaže kako perspektive izložene u prethodnim odjeljcima lingvistici nisu strane, već izrastaju iz njene vlastite prakse.

Prema Hymesu, načini govora su jedna od simboličkih formi kojima neka društvena zajednica raspolaže. Te forme su veoma raznolike i zadatak je »etnografije govorenja« da proučava sustavne odnose u vezi s tim raznolikostima. Treba ih na neki način klasificirati i uspoređivati, a osnova za taksonomiju i opis nije sâm jezik, već je to govorna zajednica. Govorna zajednica je društvena zajednica čiji članovi imaju zajedničko znanje pravila za provođenje i razumijevanje govora. Budući da neka osoba može posjedovati takvo znanje a da ne pripada toj društvenoj zajednici, Hymes uvodi još i dodatne pojmove, kao što su »jezičko polje«, »govorno polje« i »govorna mreža«. Središnji elemenat sociolingvističke analize jest »govorni događaj«, odnosno aktivnosti kojima neposredno rukovode pravila ili norme upotrebe govora. Minimalna jedinica analize jest »govorni akt«: minimalni govorni događaj, tj. komunikacija, sa svojim verbalnim i drugim obilježjima.

Sam govorni događaj uključuje niz komponenti čiji se odnos, kapacitet i status mora detaljno proučiti ako se želi objasniti komunikativni sistem neke govorne zajednice. Te su komponente forma i sadržaj poruke, vrijeme i mjesto slanja poruke, »scena« (psihološki karakter poruke), govornik, pošiljalac, slušalac (publika), primalac, namjere (ciljevi i njihovi stvarni rezultati u komunikaciji), stil, kanal (medij), norme interakcije i interpretacije te žanrovi. Od jednog do drugog govornog događaja težište komunikacije može biti na bilo kojoj od tih komponenti (ili na više njih),

pa su prema tome i funkcije govorenja (ekspresivna, direktivna, kontaktna, poetska, referencijalna itd.) u nekom hijerarhijskom odnosu.

Govoreći o razvoju sociolingvističke kao novom načinu definiranja i proučavanja problema vezanih uz upotrebu jezika, Hymes primjećuje da ona sintetizira i nadmašuje neke od rezultata strukturalne lingvistike. U ranoj fazi (koja je započela radom de Saussurea) fonologija, tj. proučavanje glasovnih obrazaca, bila je u središtu pažnje strukturalnih lingvista. Već tridesetih i četrdesetih godina ovog stoljeća američkom su lingvistikom počele dominirati rasprave iz oblasti strukture riječi, morfologije (radovi Sapira i Bloomfielda). Chomsky pedesetih godina stavlja sintaksu u samo središte lingvističke analize, temeljno osporavajući raniji rad u oblastima morfologije i fonologije. Šezdesetih godina prevladava interes za semantiku, i to u tolikoj mjeri da se izmijenio i karakter istraživanja na području sintakse (uključivši i samog Chomskog). Hymes vidi posljednju fazu razvoja američke lingvistike u pojavi sociolingvistike (etnografije govorenja), koja u lingvističku analizu nužno unosi i izvanjezičke činioce. Ti činoci nisu samo nekakav okvir govoru, nego bitno utječu i na semantiku, i na sintaksu i na morfologiju jezika, dakle na sve njegove analitičke razine.

Povezivanje jezične strukture sa širim društvenim kontekstom nalaže da se kritički preispitaju pojmovi Chomskog »kompetencija« i »performancija«. (Hymes, međutim, priznaje Chomskom da je težište lingvističkog proučavanja prenio s apstraktnog jezičnog sistema na čovjekovu sposobnost za proizvođenje tog sistema). »Kompetencija« se kod Chomskog ipak odnosi samo na znanje gramatike i ne obuhvaća ostale aspekte govornikova implicitnog znanja i sposobnosti. »Performancija« se odnosi samo na konkretne govorne situacije, koje uglavnom u

negativnom smislu utječu na govornika, ograničavajući njegove potencijalne jezične sposobnosti. Hymes ne suprotstavlja ta dva pojma, nego ih, naprotiv, povezuje. On traži da se činoci »performancije« (među koje teorija mora ubrojiti i sve društvene faktore) ne shvate kao ograničenja za ostvarivanje postojećih gramatičkih mogućnosti, nego kao njihovi konstitutivni ili čak uvjetni elementi.

Hymes smatra da važnu ulogu u proučavanju »performancije« kao konstitutivnog jezičnog činoca ima folkloristika. Razlozi su u tome što se folklorističke analize usredotočuju upravo na performanciju i na žanr, te na govorenje kao komunikaciju. U novijim folklorističkim radovima »performancija« se shvaća kao norma ponašanja među izvođačima (Lomax), kao spoj strukturiranog događaja i stiliziranog ponašanja (Abrahams) ili kao komunikativni odnos između izvođača, estetski obilježene građe i slušateljstva (Ben Amos). Svim tim pristupima osnovna zajednička osobina jest pomicanje pažnje s teksta na komunikativni događaj. »Poželjno je odnose između folklorne građe i drugih vidova društvenog života izučavati *in situ*, tamo gde se oni stvarno ispoljavaju, što važi i za komunikativne događaje u kojima se ta folklorna građa upotrebljava. Adekvatne teorije, koje bi objašnjavale položaj folkloru i jezika u društvenom životu, moraju se zasnovati na proučavanju njihove upotrebe« (str. 235, 236).

Folkloristika i sociolingvistika se, prema Hymesu, međusobno podstiču jer folkloristika ima razumijevanja za normalnu upotrebu jezika (a ne za jezik idealnog govornika), koja proističe iz određenih vrsta znanja i organizacije, tj. iz »kompetencije«, ali ne sasvim gramatičke. Nadalje, u analizi »performancije« folkloristika uočava diferencijaciju znanja i kompetencije u okviru društvene zajednice. Ona otkriva strukturu u normama interakcije i komunikacijskim događa-

jima. Folkloristika također objašnjava inovaciju i kreativnost, što je izvanjezično svojstvo (npr. prikladnost novih rečenica u nekoj situaciji, ili starih rečenica u novoj situaciji). Folkloristi bi, smatra Hymes, trebali pridonositi znanju lingvista o svim obrascima govora, a ne samo o stiliziranom, jer praktički nema govora koji ne pripada nekom žanru. Svem govorenju mora se pristupiti kao da ima stilistička, ekspresivna svojstva. Naravno, estetska i ekspresivna svojstva izražavaju se u različitim žanrovima u različitoj mjeri i normalno je da se folkloristi najviše zanimaju za one koji su estetski visoko organizirani. Međutim, njihova saznanja mogu pridonijeti proučavanju svih obraza govora.

Hymesova knjiga značajna je kako za lingviste, tako i za etnologe i za folkloriste. Stoga se njen prijevod na srpskohrvatski jezik može samo pozdraviti. Steta je, međutim, da taj prijevod nisu zajednički recenzirali lingvist i etnolog (što bi, uostalom, bilo u skladu s Hymesovim idejama), nego su prevodilac i recenzent jedna te ista osoba. Zbog toga je prevedeni tekst pun pogrešaka, a i stil mu je uglavnom neuglađen i zvuči »anglofono«. Na primjer, nedopustivo je da se »capability« prevodi kao »mogućnost« a ne »sposobnost« i s tim u vezi iskrivi Tylorova definicija kulture (str. 47); ili da se »purposes-outcomes« prevodi sa »namere-polazišta« umjesto »namere-rezultati« (ili »posljedice«) i tako učini nejasnom jedna važna teorijska postavka (str. 104); ili, možda se s malo humora može uzeti prijevod imena jedne skupine plemena južnoameričkih Indijanaca koji su prozvani »Erokejnjanci« umjesto »Araukanaci« (str. 200). Prijevodi antropološke literature su u nas, nažalost, još uvijek dosta rijetki, pa je šteta da se kvaliteti ovih postojećih ne posvećuje nešto više pažnje.

Olga Supek-Zupan

Slovensko ljudsko izročilo. Pregled etnologije Slovencev, Uredil Angelos Baš, Cankarjeva založba, Ljubljana 1980, 284 str.

Prilozi iz ove knjige nastali su na poticaj Sovjetske akademije znanosti, koja priprema enciklopedijsko izdanje o etnologiji Slavena (na ruskom i engleskom jeziku). Uredništvo za Sloveniju odlučilo je da rukopise svojih autora objavi i u izvornom obliku, pa je tako — pod naslovom *Slovenska narodna predaja* — nastala ova reprezentativna publikacija.

Kao što i podnaslov govori, knjiga doista predstavlja pregled saznanja i sadašnji trenutak slovenske etnologije i folkloristike. Sastavljena je tako da sadržaj tridesetak priloga sedamnaestero autora obuhvaća gotovo sve pojave iz tzv. materijalne, socijalne i duhovne kulture. Iznescena građa pokazuje da prilozi predstavljaju sintezu dosadašnjih istraživanja u Sloveniji, napose onih izvršenih u posljednja dva desetljeća, kada se i posao, u okviru tih nastojanja, obavljao organiziranije. Razabire se da se unutar obrađenih tema stvaraju i neki novi okviri i neke nove tipologije.

»Izročilo« u cjelini odražava i sadašnju teorijskometodološku orijentaciju slovenske etnologije. Približno do polovice 50-tih godina etnolozi u Sloveniji bavili su se proučavanjem seoske kulture predindustrijskoga doba, ali od tog vremena većina njih proširila je istraživanje i na stanovnike industrijskih naselja i gradova, pa se današnja slovenska etnologija bavi proučavanjem načina života i kulture svih skupina stanovništva. Zbog takve usmjerenosti vremenski okvir u kojem se pojedine pojave u ovoj knjizi promatraju obuhvaća, gdje je to bilo moguće, najranija povijesna razdoblja i seže do današnjeg vremena.

Nakon predgovora urednika izdavanja uvodni prilog *Slavka Kremenška* — *Znanost (Razvoj etnološke misli)* — govori o povijesti i svre-